

نقش عالمان دین در پیروزی جنگ تحمیلی (هشت سال دفاع مقدس)

زهرا عبادی^۱، محمدمهدی کریمی نیا^۲، مجتبی انصاری مقدم^۳

^۱ سطح سه (کارشناسی ارشد) حوزه علمیه خاوران، مدرسه علمیه امام خمینی، پژوهشگر

^۲ استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم (نویسنده مسئول)

^۳ دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث دانشگاه میبد، مدرس دانشگاه و پژوهشگر

چکیده

ملت مسلمان ایران جنگ‌های بسیاری را تجربه و از سرگذرانده است؛ از جمله مهمترین عوامل تأثیرگذار در پیروزی جنگ حوزه‌ی قشر روحانیت و مراجع تقلید است. روحانیون در مناصب مختلفی در پیروزی کشور نقش متعالی داشتند. قشر روحانیت همان قشری است که فعالیت‌هایی را همچون سازماندهی نیروها، تقویت روحیه‌ی معنوی رزمندگان و نیز مبانی و زمینه و راه‌هایی را در بُعد فرهنگی و معنوی انجام دادند چراکه همین قشر است که رزمندگان را هم از جنبه‌ی مادی و هم از جنبه‌ی معنوی رشد کردند و این خود باعث پیروزمند شدن کشور در آن دوران بحرانی بود و شایستگی حضور در جامعه‌ای سعادت‌مند را که خود آنان شکل دادند پیدا کنند. با توجه به مطالب گفته شده روحانیون و مراجع با حضور خود در هشت سال دفاع مقدس توانستند اقدامات لازم را جهت پیروزی انجام دهند. امروزه انتظار می‌رود که همچون کوهی استوار در برابر تهاجم دشمن قرار بگیریم و از این مکتب اسلامی دفاع کنیم. لازم به یادآوری است که روش جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش به شیوه‌ی مطالعه‌ی کتابخانه‌ای بوده است.

واژه‌های کلیدی: اقدامات، پیروزی، دفاع مقدس، رزمندگان، مراجع تقلید.

مقدمه

به خود می‌بالیم در کشوری زندگی می‌کنیم که جای جای آن عطر آگین از حضور شهیدانی است که تاریخ ما را با نثار خون خویش، برای سربلندی ایران عزیز رقم زدند. به روح پاکشان درود می‌فرستیم و خاضعانه در برابر آرمان‌های بزرگ امام سر فرود می‌آوریم.

طوفان جنگ در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، به راه افتاد. همچنان که تهاجم در حال تولد بود، حماسه‌ای برتر از درون فرهنگ و باورهای ژرف ملتی مؤمن سرچشمه می‌گرفت این حماسه که دفاع مقدس نام گرفت روز به روز بالنده‌تر شد و چونان کوهی استوار در برابر تهاجم دشمن قد علم کرد همین کافی بود تا دشمن را متقاعد سازد که در محاسباتش دچار اشتباهی بزرگ شده است. امروزه همه مرد و زن به خصوص مسئولین و مردان باید احساس مسئولیت کنند، باید از این صراط مستقیم و مکتب، پاسداری و به آن عمل کنند زیرا ضعف و سستی در اسلام وجود ندارد. اگر شور یک عارف عاشق پروردگار را با منطق یک نفر مصلح ترکیب کنید از آنها منطق شهید در می‌آید خون شهید برای همیشه در رگهای اجتماع می‌جوشد. به راستی چرا دشمن نتوانست ظهور این حماسه را پیش‌بینی کند؟ این عوامل ناپیدا از دید دشمنی، که موازنه قدرت را در ظاهر به نفع او بود بر هم زد عوامل فرهنگی و معنوی بود؛ امام خمینی در مورد غفلت دشمن از تأثیر معنویت در پیروزی انقلاب بیان می‌کند که آنها حساب همه چیز را می‌کردند إلا یک حساب و آن حساب معنویت بود آنها توجه به این نداشتند که ملت همه با هم علاقه به خدا دارند و علاقه به اسلام.

با توجه به بررسی‌های انجام شده در زمینه‌ی سیاسی، اقتصادی و فرهنگی دوران هشت سال دفاع مقدس تعداد زیادی کتب قدیمی و جدید به طور عام به این مسأله پرداخته‌اند. مانند کتاب عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس اثر علی تقی‌زاده اکبری و دیگران در تاریخ ۱۳۸۶، کتاب دستاوردهای فرهنگی دفاع مقدس و آفت‌های تهدیدکننده‌ی آن اثر محمد مهدی بهداروند در تاریخ ۱۳۹۰، کتاب آشنایی با دفاع مقدس اثر اسماعیل منصوری لاریجانی در تاریخ ۱۳۸۹، کتاب سیره اخلاقی مرجعیت و حوزه‌های علمیه در دفاع مقدس اثر محمد اسماعیل‌زاده در تاریخ ۱۳۹۱ و مقاله‌ای به نام راهبردهای امام خمینی در مدیریت دفاع مقدس اثر حسین ارجینی و زهرا علیمرادی در تاریخ ۱۳۹۴ نگاشته شده است که در اینجا بیشتر کتاب دستاوردهای فرهنگی دفاع مقدس و آفت‌های تهدیدکننده‌ی آن و کتاب عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس استفاده شده است. اما کتبی خاص زندگی هر عالم مرجع تقلیدی را بررسی کرده و در ضمن آن به نقش آنها در دفاع مقدس و پیروزی جنگ تحمیلی پرداخته شده است.

در اینجا با توجه به در دسترس بودن منبعی از کتاب‌ها آنچه در این مقاله مورد اهمیت واقع شده نقش علمای مراجع تقلید در پیروز شدن دفاع مقدس در مقابل مزدوران رژیم بعثی عراق و دیگر کشورهای غربی است که هدفی جزء محو جمهوری اسلامی ایران نداشتند. تفاوت این اثر در این است که نویسندگان این کتاب‌ها برخی به طور عام و کلی به بحث نقش تأثیرگذار روحانیت در هشت سال دفاع مقدس پرداخته‌اند و برخی به طور خاص و جداگانه زندگی عالمان و مراجع تقلید را مورد بررسی قرار داده‌اند ولی این اثر که تدوین شده شامل بررسی نقش مراجع تقلید در پیروزی جنگ تحمیلی در جمهوری اسلامی می‌باشد.

۱. بررسی واژگان از نظر لغت و اصطلاح

۱-۱. مراجع تقلید در لغت و اصطلاح

مراجع جمع «مرجع» (عمید، ۱۳۸۲: ۲۲۰۹/۳) به معنای رجوع کننده (معین، ۱۳۸۶: ۳۰۲۳/۴) و تقلید در لغت به معنای پیروی کردن و در اصطلاح فقه به معنای عمل کردن به فتوای مجتهد است. (همان، ۸۶۷/۲؛ حسینی دشتی، ۱۳۹۳: ۱۷۴۶/۳) مراجع تقلید در اصطلاح عبارت است از علماء روحانی که مردم در تکالیف شرعی از آنان تقلید و عمل می‌کنند. (عمید، ۲۲۰۹/۳: ۱۳۸۲)

۱-۲. دفاع مقدس در لغت و اصطلاح

دفاع در لغت به معنای از دستبرد دشمن (انسان، حیوان) حفظ کردن است. (معین، ۱۳۸۶: ۱۲۲۸/۲) و در اصطلاح فقه به معنای جنگی است که مسلمانان با کافران کنند برای جلوگیری از حمله آنان. (همان)

مقدس از واژه‌ی «قُدس» (قرشی بنابی، ۱۳۷۱: ۲۵۵/۵) به معنای پاک و پاکیزه و منزّه است. (عمید، ۱۳۸۲: ۲۲۹۱/۳؛ معین، ۱۳۸۶: ۳۱۷۰/۴)

دفاع مقدس عبارت است از مجموعه مجاهدت‌ها، حماسه‌ها، پایمردی‌ها و فعالیت‌های متنوعی که ملت شریف و مسلمان ایران و نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران در طول هشت سال در برابر تهاجم رژیم بعث عراق به خاک ایران اسلامی انجام دادند و در این امتحان الهی سربلند و پیروز بیرون آمدند. (مرادپیری، شربتی، ۱۳۹۱: ۱۵)

۲. اقدامات و عملکردهای مراجع تقلید در دفاع مقدس**۲-۱. اقدامات و عملکردهای امام خمینی در دفاع مقدس**

وحدت و حضور یکپارچه ملت به ویژه عالمان دین و روحانیون و گستره‌ی مدافعان در شکل‌گیری نیروهای بسیج که نقش حیاتی و کارساز بر عهده داشتند ویژگی ممتاز و بی‌سابقه‌ی دفاع مقدس است.

انقلاب اسلامی از منظر امام خمینی از انقلابی اساسی‌تر و ژرف‌تر یعنی انقلاب و تحول روحی ملت مسلمان ایران سرچشمه می‌گیرد. این تحول روحی از نظر ایشان جلوه‌ای از عنایات و الطاف خداوند متعال است. و هیچ عاملی جز اراده و مشیت خداوند نمی‌توانست ملت ایران را به ملتی شجاع، ایثارگر و انقلابی تبدیل کند از این‌رو می‌توان این امداد را از امدادهای ابتدایی و تفضلی خداوند برشمرد.

امام وحدت و انسجام ملت در اهداف و شعارهای انقلاب بسیج همگانی و حضور همه‌ی اقشار از جمله روحانیون و مراجع تقلید و شجاعت بی‌نظیر مردم به ویژه جوانان و ... را از نشانه‌های تحول انقلاب می‌داند.

۲-۱-۱. نظارت و اشراف اطلاعاتی به امر جنگ

امام در رهبری دفاع مقدس بر تمامی ارگان‌ها و سازمان‌های مربوط به دفاع مقدس نظارت کامل داشتند و گزارش‌های مختلفی از مسائل جزئی و کلی جنگ اعم از عملکردها، امکانات، تجهیزات، وضعیت روحی و روانی رزمندگان اسلام، وضعیت خطوط مقدم جبهه و ... به وسیله‌ی نمایندگان امام به ایشان ارائه می‌شد و امام به طور دقیق آنها را بررسی می‌کرد. (ارجینی، علیمردی، ۱۳۹۴: ۱۴۰)

۲-۱-۲. نظارت بر عملکردهای کارگزاران و مطبوعات

امام خمینی بر عملکرد کارگزاران نظارت کامل داشتند چنانکه تأکیدهای مکرر ایشان به مسئولان نظام جمهوری اسلامی مبنی بر توجه بیشتر به مسائل و ابعاد مختلف جنگ و در اولویت قرار دادن دفاع مقدس و حل مشکلات مربوط به آن باعث شد که آنان سیاست و برنامه‌های خود را در جهت تقویت دفاع مقدس پایه‌ریزی کنند. (همان، ۱۴۱)

۲-۱-۳. سازماندهی نیروها

سازماندهی نیروها و چگونگی به کارگیری آنها در نبرد با دشمن نقش مؤثری در پیروزی جنگ دارد حضرت امام در مسند فرماندهی کل قوا در جنگ نیز با بینش و بصیرت عمیقی که داشت، قلمرو سازماندهی نیروهای رزمی را از محدوده نیروهای آموزش دیده نظامی و کلاسیک ارتش و سپاه فراتر برد و تمامی اقشار ملت ایران را به عرصه‌ی نبرد فراخواند.

نیروهایی که از آغاز جنگ در صحنه‌های نبرد حضور داشتند و با دشمن می‌جنگیدند عبارت‌اند از:

۱. ارتش کلاسیک و مجهز به سلاح که به تازگی از بند رژیم شاهنشاهی و سلطه مستشاران آمریکایی رهایی و براساس اهداف متعالی انقلاب اسلامی سامان یافته بود.

۲. سپاه پاسداران انقلاب اسلامی؛ نهادی جوشیده از متن انقلاب و مردم با انگیزه‌های قومی و روحیه‌ای عالی اما فاقد تجهیزات مدرن نظامی و یگان‌های رزمی.

۳. نیروهای مردمی با عنوان بسیج که ستون فقرات نظام اسلامی را تشکیل می‌دادند و همواره در تمامی صحنه‌های سیاسی، اجتماعی و به ویژه نظامی حضوری فعال داشتند اما امام با شخصیت برجسته و نفوذ معنوی بالای خود ارتش سپاه و بسیج را در جهت هدف مشترک دفاع از میهن اسلامی هماهنگ کرد. (همان، ۱۴۲)

۴-۱-۲. تفویض اختیارات و تأکید بر رعایت مقررات

امام به دلیل گستردگی امور جنگ و به منظور تمرکز قوای نظامی، بهره‌گیری کامل از استعدادها و نیروهای رزمی و پشتیبانی و سرعت عمل در تصمیم‌گیری‌های نظامی راهبرد مشخصی داشتند ایشان برخی از اختیارات خود را به مسئولان سیاسی و فرماندهان نظامی مورد اعتماد تفویض می‌کردند و خود به عنوان رهبر و فرماندهی کل قوا، بیشتر سیاست‌های کلی دفاع مقدس را تعیین و بر حسن اجرای آنها نظارت می‌کردند.

به هر حال گذشته از تفویض اختیارات و تعیین مسئولیت‌ها توسط حضرت امام که نقش شگرفی در کنترل شرایط و موقعیت در طول دفاع مقدس داشت تأکید ایشان بر رعایت مقررات هم بسیار مهم تلقی می‌شد زیرا بنیان نیروهای مسلح بر رعایت نظم و مراعات سلسله مراتب استوار است.

رعایت مقررات و حفظ انضباط، به ویژه در صحنه‌ی نبرد، عامل مهمی در موفقیت و پیروزی نیروهای مسلح است. رعایت نظم و مقررات در اجرای موفق تاکتیک‌های عملیاتی نیز سهم زیادی دارد از این‌رو امام خطاب به رزمندگان می‌فرمود: «باید انسجام و انضباط رزمندگان اسلام به حد اعلا باشد». (خمینی، ۱۳۸۹: ۳۷/۱۵) از مصادیق مهم رعایت مقررات و انضباط در جنگ، اطاعت از دستورات فرماندهان است از این‌رو امام به رزمندگان می‌فرمود: «اگر در جنگ بنا باشد از فرماندهی اطاعت نشود مسلماً شکست خواهیم خورد». (همان، ۱۵/۱۷؛ ارجینی، علیمرادی، ۱۳۹۴: ۱۴۳)

۵-۱-۲. مقابله با عوامل بازدارنده‌ی داخلی

حوادث گوناگون در دوران دفاع مقدس در داخل کشور پدید آمد که گاه فضای سیاسی را ملتهب می‌ساخت. برخی از پیشامدها را عوامل دشمن پدید می‌آوردند و برخی دیگر نتیجه‌ی اعمال گروه‌های ناآگاه داخلی بود. هر کدام از این حوادث به طور مستقیم و غیرمستقیم می‌توانست در حضور رزمندگان اسلام در جبهه تأثیر منفی بگذارد که امام با درایت و تدبیر و شیوه‌های رهبری خویش تأثیر منفی و شکننده هر یک از این حوادث را خنثی می‌کرد و توجه رزمندگان اسلام و ملت ایران را به مسأله‌ی اصلی یعنی دفاع مقدس از میهن اسلامی معطوف می‌داشت.

در اینجا به نمونه‌هایی از تدبیرهای امام در مقابله با عوامل بازدارنده داخلی خواهیم پرداخت.

۱. بازداشتن نیروها از توجه به مسائل انحرافی: فضای سیاسی کشور همزمان با هجوم عراق به شدت ملتهب و افکار عمومی ملت ایران تا چند ماه اول جنگ به حوادث سیاسی گوناگون مشغول بود.

همچنین فعالیت‌های برخی از گروه‌های ضد نظام با پشتیبانی برخی از مسئولان وقت بر تشنج موجود می‌افزود. نمونه آن تجمع هواداران بنی‌صدر شامل اعضا و هواداران سازمان منافقین و دفتر هماهنگی مردم با رئیس‌جمهور در شهر مشهد بود. در این تجمع، عده‌ای به قصد ایجاد اغتشاش شعارهای اهانت‌آمیز داده، عکس حضرت امام را پاره کردند. انتشار این خبر باعث جریحه‌دار شدن قلب میلیون‌ها عاشق و دلداره امام شد. اینان بر آن شدند تا با تعطیل کردن بازارها و مغازه‌ها و انجام راهپیمایی انزجار خود را از فعالیت‌های ضد انقلاب اعلام نمایند. در این هنگام امام با درایت کامل و شناخت توطئه‌ی انحراف افکار مردم از مسأله‌ی جنگ برای جلوگیری از عکس‌العمل برخی گروه‌ها و ادامه یافتن این درگیری سیاسی از ملت خواستند تا از انجام راهپیمایی صرف نظر نمایند.

۲. کم‌اهمیت جلوه دادن حوادث داخلی: حوادث هفتم و هشتم شهریور سال ۱۳۶۰ و دیگر اقدامات تروریستی منافقان، از مهمترین بحران‌های داخلی در زمان جنگ بود که امام پس از این حوادث، به ملت ایران آرامش می‌داد و می‌فرمود: «هیچ مملکتی با انفجار از بین نمی‌رود، هیچ مملکتی با ترور از بین نمی‌رود». (خمینی، ۱۳۸۹: ۱۹۲/۱۵) کم‌اهمیت جلوه دادن فعالیت‌های گروهک‌های تروریستی از بهترین تدابیر و شیوه‌های امام در رهبری دفاع مقدس بود از این‌رو از ملت می‌خواهند تا

متوجه جنگ شوند. و کشتارهای این گروهک‌ها باعث انصراف ذهن آنها از مسائل جنگ نشود. (ارجینی، علیمردی، ۱۳۹۴: ۱۴۷)

۶-۱-۲. پشتیبانی معنوی و فرهنگی رزمندگان

حضرت امام خمینی در طول هشت سال دفاع مقدس، همواره نیروهای مسلح را از نظر معنوی و فرهنگی مورد پشتیبانی و حمایت‌های بی‌دریغ خود قرار می‌داد و در این باره می‌فرمود: «من عهده‌دار حمایت آنان می‌باشم». (خمینی، ۱۳۸۹: ۲۱۹/۱۴)

تفاوت انگیزه و هدف و نیت در رزمندگان اسلام و نیروهای عراقی، مهمترین شاخصه شناخت این دو نیروی نظامی بود. امام با توجه به این نکته‌ی دقیق و مهم خطاب به رزمندگان می‌فرمود: «فرق است ما بین ایده شما و دشمن‌های شما، آنها برای قدرتمندی، برای نمایش قدرت، برای شیطان، با اسلام به جنگ برخاستند و شما برای خدا و برای رضای او و برای قوت دادن به اسلام و پیاده کردن احکام اسلام به دفاع برخاستید». (همان، ۹۰/۱۶؛ ارجینی، علیمردی، ۱۳۹۴: ۱۵۲)

امام پیوسته رزمندگان و فرماندهان قرارگاه‌ها را به مسائل معنوی توجه می‌داد و در دیدار با فرماندهان، مالک اشتر را به عنوان یک الگو مطرح می‌کرد و آیه‌ی «أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» (فتح/۲۹) را به آنان تذکر می‌داد.

حضرت امام خمینی با توکل به خداوند متعال و عزمی راسخ و قاطعیتی کم‌نظیر و نفوذ معنوی که در میان ملت و رزمندگان داشت توان روحی و معنوی آنان را برای مقابله با همه جانبه با دشمن بسیج و ساماندهی کرد.

حضرت امام خمینی می‌فرماید: «سرّ پیشرفت‌ی که در صدر اسلام شد این است که سربازان اسلام با تعداد کمی که داشتند در مقابل تعداد زیادی از سربازان دشمن که یکی ایران و دیگری روم بود و بسیار هم مجهز بودند ایستادند و پیروز شدند زیرا سلاح معنوی داشتند یعنی اعتقادشان بر این بود که ما اگر برویم و کشته شویم باز هم سعادتمند هستیم و اگر بکشیم همه ما سعادتمندیم». (خمینی، ۱۳۸۹: ۲۹۵/۱۲؛ خمینی، ۱۳۷۸: ۱۰۰؛ تقی‌زاده اکبری و دیگران، ۱۳۸۶: ۳۰/۱)

«كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً...» (بقره/۲۴۹) کم هم که باشید با داشتن آن جنبه‌ی معنوی زیادها را در مقابل خودتان مجبور به هزیمت می‌کنید همین معنویت بود که بسیج را در میدان‌های نبرد آن طور بی‌تاب و عاشق می‌کرد.

شوق جبهه این جوانان را می‌کشاند و وقتی می‌آمدند از جبهه دل نمی‌کنند. (تقی‌زاده اکبری و دیگران، ۱۳۸۶: ۶۲/۱)

عنایت امام به رزمندگان تا بدان حد بود که در یکی از پیام‌ها ایشان خطاب به آنها فرمود: «من به شما دعا می‌کنم». (خمینی، ۱۳۸۹: ۱۳۶/۱۷)

معمولاً حضرت امام در شب‌های عملیات بیدار بودند همانطور که رزمندگان بیدار بودند و در جبهه‌ها می‌جنگیدند، ایشان هم بیدار بودند و مرتب در جریان پیشروی و وضعیت عملیات قرار می‌گرفتند. (اسماعیل‌زاده، ۱۳۹۱: ۴۱/۱)

۲-۲. اقدامات و عملکردهای آیت الله خامنه‌ای در دفاع مقدس

در ۳۱ شهریورماه ۵۹، نظام نوپای جمهوری اسلامی با بحرانی تازه و سرنوشت‌ساز مواجه شد؛ ارتش بعث عراق به پشتوانه قدرت‌های جهانی و با اتکا به تجهیزات پیشرفته نظامی، تهاجم سراسری به خاک ایران را آغاز کرد. آن‌ها مدعی بودند، تهران را طی دو روز فتح خواهند کرد. اما در این میان، بعضی‌ها با مانعی بزرگ مواجه شدند که همان مدیریت میدانی جنگ توسط نیروهای ایرانی بود؛ مسئله‌ای که آثار مثبت آن در طول هشت سال جنگ تحمیلی بروز و ظهور یافت. این یادداشت بر آن است تا با مروری کلی بر تاریخ دفاع مقدس، ثمرات حضور میدانی در آن دوره را واکاوی کند.

۲-۱-۲. راه‌اندازی ستاد جنگ‌های نامنظم

در همان روزهای ابتدایی جنگ، آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان نماینده امام در شورای عالی دفاع، به همراه شهید چمران، ستاد جنگ‌های نامنظم را راه‌اندازی کردند تا پیش‌روی دشمن متوقف شده و پشتیبانی قوی‌تری از مدافعان خرمشهر و آبادان صورت گیرد. سردار رحیم صفوی درباره ثمرات این اقدام می‌گوید: «ایشان با راه‌اندازی جنگ‌های نامنظم در خط مقدم حضور داشت. در مقطعی وقتی برای بار دوم سوسنگرد محاصره شد، ۵۰۰ نیروی رزمنده سپاه و بسیج محاصره شدند و عراقی‌ها برای بار دوم می‌خواستند سوسنگرد را تصرف کنند. شبی که قرار بود تیپ برای دفاع برود بنی‌صدر اجازه نداد، رهبر معظم انقلاب اسلامی نامه‌ای به سرهنگ قاسمی فرمانده لشکر ۹۲ نوشت و با مرحوم اشراقی در بیت امام تماس گرفت و به فرمانده لشکر دستور

حمله داد. اینچنین شد که ۲۶ آبان سوسنگرد از محاصره نجات پیدا کرد». (سایت حوزه نت، مروری بر تاریخ دفاع مقدس و ثمرات حضور میدانی حضرت ایت الله خامنه‌ای، تاریخ و ساعت دانلود: ۱۴۴۰/۲/۱۰، ۱۱:۱۱، <https://hawzah.net/fa/Article/View/99277>)

فیروزآبادی در ادامه خاطرات خود با اشاره به راهاندازی ستاد جنگ‌های نامنظم می‌گوید: «شاید بتوان اینگونه گفت که نخستین ستاد سازمان‌دهی شده بسیجی همین جنگ‌های نامنظم بود و ایشان [آیت‌الله خامنه‌ای] بعد از مشاهدات خود به تهران بازگشته و به عنوان امام جمعه مردم را دعوت به کمک به سپاه و ارتش کردند». (همان)

۲-۲-۲. نقش‌آفرینی در شورای عالی دفاع

حضور آیت‌الله خامنه‌ای در شورای عالی دفاع، بسیار کارساز بود. صدور نامه تهدیدآمیز برای شکست محاصره سوسنگرد و جلوگیری از سقوط آن، نمونه‌ای از تصمیم‌های ماندگار ایشان است. همچنین حمایت آیت‌الله خامنه‌ای از طرح عملیات ثامن‌الائمه موجب تسریع در روند شکست حصر آبادان شد.

سردار رحیم صفوی با اشاره به نقش‌آفرینی آیت‌الله خامنه‌ای در شورای عالی دفاع می‌گوید: «طرح شکستن حصر آبادان را خود من بردم در شورای عالی دفاع که در پایگاه هوایی وحدتی دزفول تشکیل شد. اردیبهشت سال ۱۳۶۰. آن موقع بنی‌صدر هم بود. جزئیات جلسه یادم هست. ما طرح را که ارائه دادیم، آقای بنی‌صدر و دیگران موافق نبودند. حضرت آقا از آن‌جا که نسبت به بنده شناخت داشتند و آن زمان من فرمانده ستاد عملیات جنوب بودم، قاطعیت به خرج دادند و با منطق و استدلالی که ایشان به کار بردند، طرح تصویب شد.» وی با اشاره به عملیات موفق آمیز عملیات ثامن‌الائمه می‌گوید: «اگر قاطعیت حضرت آقا نبود، اصلاً طرح شکست حصر آبادان تصویب نمی‌شد». (همان)

سرلشگر فیروزآبادی رئیس ستاد کل نیروهای مسلح هم در این خصوص می‌گوید: «همت مضاعف آیت‌الله خامنه‌ای به عنوان نماینده حضرت امام در شورای عالی دفاع در انجام عملیات آفندی آزادسازی سوسنگرد و خنثی کردن نقش کارشکنانه بنی‌صدر و حاکم کردن فرمان امام خمینی، به حفظ اهواز و جلوگیری از سقوط حتمی آن انجامید و راه را برای طراحی و اجرای عملیات پیروز فتح المبین، طریق القدس و آزادی سرزمین‌های اشغال شده و بیت‌المقدس هموار ساخت». (همان)

۲-۲-۳. پشتیبانی لجستیکی و رفع مشکلات جنگ

پشتیبانی در عملیات‌های دفاع مقدس همچنین رفع مشکلات جنگ از دیگر ویژگی‌های اثرگذار حضور میدانی آیت‌الله خامنه‌ای در میدان جنگ بود. سردار محمدحسین جلالی، فرمانده هوانیروز در زمان اجرای عملیات خیبر با اشاره به دشواری «پرواز در شب» در این عملیات، همچنین نبود تجهیزات و قطعات لازم به دلیل تحریم، حمایت‌های همه جانبه آیت‌الله خامنه‌ای را راهنمای فرماندهان در جنگ می‌داند و می‌گوید: «من و آقای صفوی خدمت ایشان رسیدیم و ایشان گفت: آقای جلالی هر کاری که می‌توانی برای این عملیات انجام بده. خدمت ایشان رسیدم و به عرضشان رساندم که نیاز به تمرین هست و تمام هلیکوپترهای کشور را علاوه بر هوانیروز احتیاج دارم و بودجه‌ای خاص هم می‌خواهم. بزرگواری ایشان را من همیشه لمس کرده‌ام و ایشان هم همه درخواست‌های ما را مثل همیشه پذیرفتند و ما هم از فردای آن روز مشغول به کار آماده‌سازی نیروها برای پرواز در شب شدیم».

وی ادامه می‌دهد: «در عملیات خیبر، در پاسگاه برزگر، مقام معظم رهبری (که در آن زمان رئیس جمهوری وقت بودند) ما را هدایت و مسیرهای ما را مشخص می‌کردند و دستور می‌دادند که چه کنیم و کجا برویم. گاه هم از ما گلایه بود که چرا بیشتر از این نمی‌توانیم پرواز کنیم. نکته جالب این بود که گاه ایشان از شدت خستگی در همان حالت نشسته به خواب می‌رفتند ولی تا پایان عملیات قبول نمی‌کردند که به رختخواب بروند و درست و حسابی استراحت کنند». بدون شک، «پشتیبانی» بخش مهمی از جنگ بود که مدیریت آن تأثیر بسزایی در جبهه‌ها داشت. آیت‌الله خامنه‌ای با درک این مهم، تلاش ویژه‌ای در تامین امکانات جبهه‌ها داشتند. (همان)

۴-۲-۲. تشکیل بسیج مردمی

مدیریت قوای مردمی در جبهه های جنگ موضوع مهمی بود که آیت الله خامنه ای به ساماندهی آن پرداخت. ایشان خود با حضور در میان رزمندگان، روحیه مضاعفی به آنها منتقل می کردند و مهم تر از آن، بسیج مردمی را مدیریت می کردند. پنجم مهرماه، آیت الله خامنه ای به دیدار حضرت امام خمینی می روند تا برای رفتن به جبهه از ایشان کسب اجازه کنند. آیت الله خامنه ای «راز» دیدار را این گونه بیان می کنند: «من از امام اجازه گرفتم که به جنوب بروم و مردم را برای مقابله بسیج کنم. راز رفتن ما این بود». (سایت مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ثمرات مدیریتی آیت الله خامنه ای در دفاع مقدس، تاریخ و ساعت دانلود: ۱۴۰۰/۲/۱۰، ۱۱:۱۱، <http://www.irdc.ir/fa/news/6247>).

سردار نقدی به حضور آیت الله خامنه ای «در میان رزمندگان سپاه تهران در غرب کشور و در مناطق سرپل ذهاب، قصرشیرین، گیلان غرب و بازی دراز، همچنین عشایر منطقه دالاهو» در اوایل جنگ اشاره می کند و ادامه می دهد: «این حضور برای عشایر آن منطقه که روحیه شان به دلیل پیشروی های اولیه دشمن در خاک کشور از دست رفته بود، بسیار روحیه بخش و امیدوارکننده بود. عشایر به یمن همین حضور، جان تازه ای گرفتند و مجدداً اسلحه گرفتند و بسیج شدند». وی حضور آیت الله خامنه ای در میان عشایر را مبنای تأسیس بسیج عشایری می داند و می گوید: «بسیج عشایری اساساً از آن جا شکل گرفت که تا آخر جنگ هم در منطقه ی دالاهو و کرد بسیار نقش آفرین بود». (همان)

مدیریت قوای مردمی تا پایان جنگ ادامه داشت به طوری که پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و آغاز حمله مجدد و سراسری بعث عراق، آیت الله خامنه ای در پیامی به ائمه جمعه سراسر کشور به تاریخ ۲ مرداد ۱۳۶۷ بار دیگر با تأکید بر حضور همگانی در جنگ می فرماید: «امروز نیز باید ملت به کمک نیروهای مسلح بشتابد؛ امروز نیز باید دل ها و همت ها، جسم ها و جان ها برای دفاع از میهن عزیز، کعبه ی امید مستضعفان و پایگاه رفیع اسلام و قرآن، بسیج شوند؛ امروز نیز همه ی قشرها باید به ندای امام خود لبیک گویند و سرکوب متجاوز را واجب ترین فریضه بدانند». (همان)

ایشان خود نیز به سرعت در میان رزمنده ها حاضر شدند و در ۵ مرداد ۶۷ خطاب به آنان گفتند: «آن روزی که این ملت احساس کند که میهنشان و اسلام و انقلابشان و ارزش ها و آرمانشان تهدید می شود، دیگر قشر و گروه نمی شناسد؛ از همه قشرها، از مسئولین مملکتی اعم از رئیس جمهور، وزراء، مسئولین انتظامی و نظامی، روحانیت، آحاد مردم، همه جانشان را برمی دارند و برای دفاع از انقلاب اسلامی یکبار دیگر به جبهه ها می شتابند». ایشان که خود نیز در منطقه جنگی حضور داشتند، تصریح کردند: «اگر بتوانیم این جانی را که به هر حال از ما گرفته خواهد شد، امروز خرج اسلام و انقلاب و میهن اسلامی و شرف یک ملت کنیم، سود کرده ایم. من که روحیه و احساس و نشاط جوانی شما را ندارم در یک چنین دوره ای به تقلید و تبعیت از شما جوان ها جسم خودم را برداشته ام و آورده ام به اینجا به امید این که بتوانم آن را خرج بکنم». (همان)

۵-۲-۲. روشنگری در سنگر امامت جمعه تهران

متعاقب شروع جنگ تحمیلی، آیت الله خامنه ای در خطبه نماز جمعه با تحلیل اهداف دشمن از راه اندازی جنگی تمام عیار علیه جمهوری اسلامی می فرماید: «تحلیل ما این است که اسلام و انقلاب اسلامی میدانی برای جولان می جست، این میدان به دست دشمن در مقابلش باز شد. ما کسی نبودیم که به خاک عراق یا هر خاک دیگری وارد بشویم و حمله را شروع کنیم. لذا ما حمله را شروع نکردیم اما دشمن که شروع کرد ما ضرب شصت را اول به این دشمن نزدیک و شروع کننده نشان دادیم». ایشان در ادامه با اشاره به این موضوع که «خدا راه شکست را به روی ما بسته است» آینده جنگ را پیروزی رزمندگان اسلام می دانند و می فرمایند: «شما مگر دو راه در مقابل ما بیشتر می بینید؟ این هر دو راه برای ما افتخارآمیز است. یکی راه شهادت که افتخارش همیشگی و ثابت و لایزال است و دیگری راه پیروزی، پیروزی ظاهری. و هر دو برای ما پیروزی است. این تحلیل این جنگ است». (سایت حوزه نت، مروری بر تاریخ دفاع مقدس و ثمرات حضور میدانی حضرت ایت الله خامنه ای، تاریخ و ساعت دانلود: ۱۴۰۰/۲/۱۰، ۱۱:۱۱، <https://hawzah.net/fa/Article/View/99277>).

آیت الله خامنه ای پس از یک هفته حضور در جبهه های جنوب، برای اقامه نماز جمعه به تهران باز می گردند و در خطبه ها گزارشی از وضعیت جبهه ها ارائه می دهند و می فرمایند: در جبهه جنگ: «مجموعه ای از ایمان، از عشق، از همکاری و

برادری، از آمادگی برای شهادت و جانبازی، از شهامت و مردانگی هم نسبت به برادران هم مروت و مردانگی نسبت به دشمنان» وجود دارد. آیت الله خامنه‌ای تا پایان جنگ همواره در سنگر نماز جمعه ضمن ستایش روحیه دلاورمردی ملت و رزمندگان ایران، به روشننگری ابعاد مختلف جنگ می‌پرداختند. (همان)

۲-۲-۶. تقویت روحیه رزمندگان پس از پذیرش قطعنامه

با پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و نوشیدن «جام زهر»، رزمنده‌ها که خود را بی‌نصیب از برکات جنگ می‌دیدند، به شدت دچار ضعف روحیه شدند. در این شرایط بار دیگر آیت الله خامنه‌ای وارد صحنه شدند. کمتر از یک هفته پس از پذیرش قطعنامه ۵۹۸ شورای امنیت، حضرت آیت الله خامنه‌ای، رئیس‌جمهور و امام جمعه تهران، در خطبه‌های نماز جمعه خود ملت و رزمندگان ایران را پایه‌گذاران «یک غرور ملی تمام نشدنی و پایان ناپذیر» معرفی می‌کنند که «بدون کمک گرفتن از هیچ دولت و قدرتی و بدون تکیه بر هیچ تکیه‌گاهی غیر از شخصیت خودش و خدای خودش، توانسته در مقابل یک رژیم که شرق و غرب او را کمک کردند و به او کمک تزریق کردند، ایستادگی کند». آیت الله خامنه‌ای همچنین با تأکید بر قدرت رزمندگان اسلام فرمودند: «نیروهای سرزنده و تازه‌نفس و قدرتمند ما باید آماده باشند که اگر دشمن به فکر حيله‌گری افتاد بتوانند در زمان مناسب و با سرعت لازم پاسخ او [را] بدهند و حيله‌ی او [را] به خودش برگردانند». ایشان در ادامه مردم و رزمندگان ایران را «سرافرازان» تاریخ خواندند که توانستند با جان و دل از خاک و ناموس خود دفاع کنند. (سایت مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ثمرات مدیریتی آیت الله خامنه‌ای در دفاع مقدس، تاریخ و ساعت داندلود: ۱۴۰۰/۲/۱۰، ۱۱:۱۱، <http://www.irdc.ir/fa/news/6247>).

علاوه بر این ایشان در مرداد ۶۷ در جمع رزمنده‌ها با اشاره به توانمندی رزمندگان اسلام فرمودند: «دنیای استکباری و ارتجاع عرب باید بدانند این انقلاب با تمام قدرت از خودش دفاع خواهد کرد. آنها باید بدانند که قبول قطعنامه ۵۹۸ شورای امنیت از روی ضعف و عجز نبوده است و اگر خیال می‌کنند که یک ملت انقلابی عاجز است از خودش دفاع بکند به شدت در اشتباه هستند ... وقتی ما قطعنامه ۵۹۸ را قبول کردیم مصالح انقلاب و اسلام را در نظر گرفتیم». (همان)

در روزهای پایانی جنگ که سازمان منافقین با پشتیبانی آمریکا و رژیم بعث بنای حمله به خاک ایران و کشتار مردم را گذاشت، باز هم آیت الله خامنه‌ای وارد میدان شد و کوشید تا بسیج عمومی حفظ شود. آری! این حضور میدانی و این شیوه مدیریتی، آثار و برکات بسیاری داشت و در مواقع متعددی موجب گره‌گشایی و بن‌بست شکنی در جنگ شد. البته ثمرات این حضور میدانی و نتایج حاصل از آن، بی‌شک بسیار بیشتر از این‌هاست؛ از این رو چنین نمونه‌ی موفق، امروز باید به مثابه الگویی بی‌بدیل، نقشه‌ی راه مسئولان و صاحب منصبان کشور باشد. (همان)

۳-۲. اقدامات و عملکردهای آیت الله صدوقی در دفاع مقدس

آقای محمد صدوقی «شهید محراب»، از علمای مجاهد و از یاران دیرین امام خمینی و از فعالان نهضت امام در مبارزه علیه رژیم شاه بود. وجود او در استان یزد پایگاهی برای حمایت از انقلاب اسلامی محسوب می‌شد. کمکهای مالی فراوان مردم نیکوکار و مؤمن یزد با هدایت وی پشوانه‌ای برای مبارزین محسوب می‌شد. پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی خدمات ارزنده ایشان، به عنوان نماینده امام و امام جمعه یزد در امور خدماتی و عمرانی و تأسیس مراکز و بنیادهای خیریه در استان و در سطح کشور بویژه در کمک‌رسانی به آسیب دیدگان از بلایای طبیعی نظیر سیل و زلزله و ... زبانزد بود. وی سرانجام پس از عمری جهاد علمی و عملی، و در اوج نیک نامی، در حالی که برای اقامه نماز عازم محراب عبادت بود، بر اثر انفجار بمب عوامل سازمان تروریستی منافقین به شهادت رسید. (خمینی، صحیفه امام، ج ۱۶، ص ۳۶۷) (در قسمت پاورقی ذکر شده است).

در هر نهضت و انقلاب اسلامی و مردمی، علمای اسلام اولین کسانی بوده‌اند که بر تارک جبین شان خون شهادت نقش بسته است. کدام انقلاب مردمی اسلامی را سراغ کنیم که در آن حوزه و روحانیت پیش کسوت شهادت نبوده‌اند و بر بالای دار نرفته‌اند. (خمینی، ۱۳۸۵: ۵)

نقش روحانیت در دفاع مقدس به ترغیب و تشویق دیگران و آماده ساختن مردم برای جهاد و مبارزه محدود نمی‌گردد بلکه آنان خود در میدان مجاهدت و شهادت‌طلبی پیش‌تاز دیگران بوده‌اند.

این شهید بزرگوار در تمام صحنه‌های انقلاب حضور داشت و یار گرفتاران و مستمندان بود. شهید صدوقی یکی از نزدیکترین یاران امام محسوب می‌شد و همواره سعی وافری داشت که در تمام زوایای انقلاب همسو و همراه امام حرکت کند. امام راحل در توصیف شهید صدوقی فرمود: «بیش از ۳۰ سال با او آشنا هستم و روحیات عظیمش را از نزدیک درک کردم». (خمینی، ۱۳۸۹: ۱۶/۳۶۹) شهادت شهید صدوقی نیز گواهی صادق بر حقانیت و مظلومیت شیعه و عالم اسلام بود، چراکه او و اجداد طاهرینش همگی ریشه در تاریخ اسلام و شیعه داشتند.

رهبر معظم انقلاب نیز این شهید بزرگوار را این‌گونه یاد کردند: «این عالم ربانی یکی از ارکان اسلام و بانیان انقلاب اسلامی ایران بود. او با مبارزات خود در دوران خفقان، مقاومتش در برابر دشمن و حضورش در همه‌ی صحنه‌های حساس و سازنده سند افتخاری برای جامعه روحانیت و نمونه‌ای از یک عالم مبارز و مجاهد اسلام بود». (سایت مشرق نیوز، مروری بر زندگی سومین شهید محراب؛ آیت الله که برای تشویق به جبهه‌ها می‌رفت، تاریخ داندلود: ۹۸/۱۰/۱۴، ساعت داندلود: ۱۹:۱۴، <https://www.mashregnews.ir/news/870868>)

۱-۳-۲. حمایت‌های مادی و معنوی

او با حضور در خط مقدم جبهه به دیدار رزمندگان اسلام می‌رفت و همواره آنان را به دفاع تشویق می‌کرد. ترغیب مردم به کمک‌های مالی، اعزام نیروی انسانی و فرستادن تجهیزات مورد نیاز جبهه همگی حاکی از اهمیت دفاع مقدس در نظر وی بود. حضرت آیت الله صدوقی در هیچ شرایطی اجازه نداد مسأله جنگ و دفاع تحت‌الشعاع مسائل دیگر قرار گیرد و همواره به لزوم دفاع و پر بودن جبهه‌ها از نیرو تأکید می‌کرد. (همان)

شجاعت و شهادت شهید صدوقی در مبارزه با طاغوت زبازد همگانی است یکی از جنبه‌هایی که می‌توان شجاعت کم‌نظیر ایشان را درک کرد، دیدار از تبعیدی‌ها و حمایت‌های مادی و معنوی از آنان بود. اقتدار و خشم انقلابی ایشان زبازد بود به گونه‌ای که گاه با نگاه‌های نافذ خویش و زمانی با استمداد از قلم و نگارش توانای خود نقطه ابهامی باقی نمی‌گذاشت ذهن توانمند او قدرت تدبیر آینده را داشت و در تصمیم‌گیری دریا دل و متوکل به ذات خدای توانای خود بود. او از جمله عالمانی بود که به حمایت از این نهضت جوشیده از متن روحانیت مبارز پرداخت. در هنگام خطر خانه‌ی خود را پناهگاه امن آنان قرار داد. فرزندشان می‌کند که یکی از جاهایی که شهید راه اسلام نواب صفوی به عنوان پناهگاه انتخاب می‌کردند منزل پدرم بود و مشخص است پناه دادن به شخصی که از نظر رژیم باید محاکمه و اعدام گردد جرأت و شهادت فوق‌العاده می‌خواهد. (سایت حوزه، شهادت آیت الله صدوقی، تاریخ داندلود: ۹۸/۱۰/۱۴، ساعت داندلود: ۱۹:۱۴، <https://hawzah.net/fa/Magazine/View/3282/4959/42490>)

آیت الله صدوقی به پشتیبانی مستمر مالی و معنوی از رزمندگان و حضور ایشان در جبهه‌ها به رغم بیماری شدید یکی از مؤثرترین حربه‌ها در جهت خنثی‌سازی تبلیغات دشمن و موجب دلگرمی رزمندگان بود. ایشان با روحیه‌ی بالا و اخلاص بی‌نظیرشان در تقویت ایمان جوانان و هدایت آنان جایگاه ممتازی را در دل آنها باز کرده بود. (سایت تبیان، شهید آیت الله صدوق و رزمندگان (گفتگو با سردار سرتیپ حسین رستگار پناه)، تاریخ داندلود: ۹۸/۱۰/۱۴ - ۱۹:۱۴، <https://tebyan.net/newindex.aspx/Comment/WEBLOG/News/index.aspx?pid=934&articleID=715573>)

عالم مجاهد از پیشگامان انقلاب و نزدیکان رهبر کبیر آن، از آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران نسبت به آن شدیداً احساس مسئولیت نمود و تا سر حد امکان حمایت از رزمندگان در جبهه‌ها را از نظر دور نکرد. این نگاه حمایتی از حضور مداوم

در جبهه ها و حتی اموری چون خواندن مکرر خطبه ای عقد ازدواج برای رزمندگان را در بر گرفت. (مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، شهید آیت الله محمد صدوقی و تعامل با دفاع مقدس در آینده ی تصاویر، تاریخ داندلود: ۹۸/۱۰/۱۴، ساعت داندلود: ۱۹:۱۴، <http://www.iichs.ir/Picture-4772>)

درآمد آیت الله صدوقی در حدی نبود که بتواند از نظر مالی مبارزات انقلابی را یاری کنند ولی طبق اراده و مشیت الهی و به لطف انسان های متدین قادر بودند در زمینه های مختلف، کمک های مالی قابل توجهی کنند و همواره به مردم می فرمود: «راه اسلام و انقلاب علاوه بر اموال خویش در صورت لزوم می بایست جان خود را نیز فدا کنیم». (سایت تبیان، شهید آیت الله صدوق و رزمندگان) (گفتگو با سردار سرتیپ حسین رستگار پناه)، تاریخ داندلود: ۹۸/۱۰/۱۴ - ۱۹:۱۴، <https://tebyan.net/newindex.aspx/Comment/WEBLOG/News/index.aspx?pid=934&articleID=715573>

آنچه باعث پیروزی رزمندگان اسلام در طول هشت سال دفاع مقدس و در پایان جنگ شد برتری سلاح و تجهیزات نبود بلکه مهمترین عامل خنثی کننده برتری های دشمن و در نهایت کسب پیروزی رزمندگان اسلام نیروی ایمان بود. (سایت مشرق نیوز، نقش مراجع در دفاع مقدس مرجعی بود، تاریخ داندلود: ۹۸/۱۰/۱۴ - ۱۹:۱۴، <https://www.mashregnews.ir/news/48596>)

حضرت امام در مقاطع مختلف دفاع مقدس، پیروزی رزمندگان اسلام را بر مهاجمان بعثی پیروزی ایمان می دانست و به رزمندگان اسلام می فرمود: «شما برادرها با قدرت ایمان و قدرت اسلامی این پیروزی ها را به دست می آورید». (خمینی، ۱۳۸۹: ۹۲/۱۶؛ تقی زاده اکبری و دیگران، ۱۳۸۶: ۹۷/۱)

۲-۳-۲. فعالیت های سیاسی

آیت الله صدوقی نقش فراوانی در پیروزی و به ثمر نشستن انقلاب داشتند و در این راه دستیار بسیار مناسبی برای رهبر انقلاب بودند. امام خمینی در این باره نقل می کند که ایشان در انقلاب اسلامی نقش اساسی داشته، می توانم بگویم محور انقلاب بودند. (سایت پژوهشکده باقرالعلوم (دانشنامه پژوه)، توفیقیان، شهید آیت الله صدوقی، تاریخ داندلود: ۹۸/۱۰/۱۴، ساعت داندلود: ۱۹:۱۴، <http://pagoohe.ir>)

مردم به ایشان به دید یک رهبر سیاسی دینی و اجتماعی در تمام عرصه ها می نگریستند. آیت الله صدوقی در بازدید از خطوط مقدم همچون پدر و متوالی ای دلسوز از رزمنده ها سوال می پرسیدند و بیان می کردند که راه امام خمینی راه عظیم و قابل تجلیل می باشد راه اسلام و مسیر سعادت و سربلندی ما مسلمانان همین راه انقلاب است. و دلیل دیگری که باعث می شد که ایشان در خطوط مقدم جبهه بروند شجاعت بی نظیرشان بود و تأثیر عملی و سیاسی که آیت الله صدوقی در تقویت روحیه ی رزمندگان جهت ادامه ی مبارزات می گذاشتند به جرأت می توان گفت کم نظیر بود. آیت الله صدوقی از نظر تأثیر کلامی، معنوی و عملی سرآمد همه ی شهدای محراب بودند.

نکته ی دیگری که در وجود این شهید بزرگوار می درخشد خدمت به خلق خدا بود و همواره در سعی و تلاش بودند تا مشکلات اقشار مختلف جامعه را حل کنند. (سایت تبیان، شهید آیت الله صدوق و رزمندگان) (گفتگو با سردار سرتیپ حسین رستگار پناه)، تاریخ داندلود: ۹۸/۱۰/۱۴ - ۱۹:۱۴

<https://tebyan.net/newindex.aspx/Comment/WEBLOG/News/index.aspx?pid=934&articleID=715573>

۲-۳-۳. فعالیت فرهنگی و اجتماعی

شهید صدوقی همواره در طول مدت زندگیشان با حضور فعال در عرصه ی اجتماع از طرق مختلف به خدمات اجتماعی، فرهنگی و علمی می پرداخت. در حوزه فرهنگی همواره سعی در جذب جوانان، ساماندهی افکار اسلامی و انقلابی آنها مقابله با مظاهر فساد و همچنین مقابله با ترویج افکار بهائیت در جامعه را داشت. اما در حوزه اجتماع نحوه خدمت رسانی ایشان به گونه ای بود که او را به حضرت خضر نبی (علیه السلام) تشبیه کرده اند چرا که گفته اند حضرت خضر هر کجا که می نشست آنجا سبز و خرم می شد و آیت الله صدوقی نیز به هر دیار که قدم می گذاشت از خودش آثار خیر و باقیات صالحاتی به یادگار

می گذاشت. (سایت پژوهشکده باقرالعلوم (دانشنامه پژوه)، توفیقیان، شهید آیت الله صدوقی، تاریخ داندلود: ۹۸/۱۰/۱۴، ساعت داندلود: ۱۹:۱۴، <http://pagoohi.ir>)

۴-۲. اقدامات و عملکردهای آیت الله اراکی و دیگر مراجع در دفاع مقدس

با نگاهی به حماسه‌ی هشت سال دفاع مقدس به راحتی می‌توان فهمید که جز با روحیه‌ی ایثار هرگز نمی‌توانستیم پیروز میدان باشیم و این عظمت‌ها را از رزمندگان ببینیم. کشورهای اروپایی و غربی برای اعزام سربازان خود به میدان‌های جنگ مبالغ و هزینه‌های هنگفتی را پرداخت می‌کنند ولی در جامعه‌ی الهی اشتیاق‌های معنوی و اخروی و توجه به کرامت‌های انسانی مردم را به صحنه‌های جنگ انقلاب و لحظات حساس می‌کشاند. حضرت امام با این سیل حرکت‌ها بود که توانست جنگ را در مدت هشت سال اداره کند. خدای متعال نیز به ازای این روحیه آن همه عظمت و عنایات را به آنها اعطا نمود بنابراین روحیه‌ی ایثار عامل اصلی پیروزی ما در دوران هشت سال جنگ بود. (بهداروند، ۱۳۹۰: ۲۴۵)

امام خمینی و همه‌ی علما نظرشان این است که هرگاه اسلام در خطر باشد باید تمام مسلمانان در دفاع و در مقام دفاع برآیند جنگ هم همان دفاع است و پاسداران هم جنگجوها هستند که از این حقیقت اسلام حمایت می‌کنند هم‌شان منصوراند انشاءالله.

در دوران هشت سال دفاع مقدس روحانیت و مراجع عظام حضورشان یک حضور باشکوه بود، حضور گسترده‌ی روحانیون در جبهه‌ها از علمای عظام و شخصیت‌هایی مانند آیت الله اراکی، آیت الله بهاء الدینی، آیت الله اشرفی اصفهانی، آیت الله مدنی و ... گرفته تا طلاب و روحانیون تبلیغی رزمی حقانیت این عمل مقدس و مشروعیت این تکلیف الهی را تقویت نموده است. (حاجی صادقی، بی‌تا: ۹۶)

۱-۴-۲. پشتیبانی از رزمندگان اسلام

آیت الله اراکی با آغاز جنگ تحمیلی در شهریور ماه سال ۱۳۵۹ در کنار رزمندگان اسلام در خطوط مقدم جبهه‌های خرمشهر به دفاع از اسلام و میهن اسلامی و پشتیبانی و تقویت رزمندگان اسلام پرداخت و پس از سقوط خرمشهر با تداوم حضور در جبهه‌های نبرد در آبادان دفاع از مرزهای اسلامی و تقویت و حمایت‌های فکری و عملی رزمندگان را ادامه داد. او شخصاً در عملیات‌های رزمی گوناگونی در کنار رزمندگان اسلام حضور یافته و نقش مؤثری در تقویت روحیه‌ی رزمندگان اسلام در جبهه‌های نبرد آبادان و خرمشهر ایفا نمود او با حضور مستقیم در عملیات بیت‌المقدس در کنار رزمندگان در فتح خرمشهر مشارکت نموده و در این عملیات مجروح شد. (سایت جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم، زندگینامه‌ی حضرت آیت الله محسن اراکی، تاریخ داندلود: ۹۸/۱۰/۱۴ - ۱۹:۱۴، <https://www.jameehmodarresin.org/azae-jameeh/azae-kononi/250-arake-mohsen/3759-html>)

آیت الله مدنی گاهی برای حل مشکلات به جبهه عزم را جزم می‌کرد در محاصره‌ی سوسنگرد عشق شهید مدنی به رزمندگان اسلام باعث شد که مشتاقانه با آنها ارتباط برقرار کند در حالی که بنی‌صدر خیانت پیشه کرد و نیروهایش هیچ اعتنایی به تنگ‌تر شدن حلقه‌ی محاصره سوسنگرد نداشتند. (اسماعیل زاده، ۱۳۹۱: ۹۳/۱) آنها بی‌درنگ با آیت الله مدنی تماس می‌گیرند و ایشان هم نزد امام می‌رود و ایشان بلافاصله با قاطعیت دستور شکسته شدن محاصره‌ی سوسنگرد را صادر می‌کند. (سایت حوزه، روزبهرانی، گلبرگ پایداری؛ روحانیت و دفاع مقدس، مجله گلبرگ، شماره ۱۰۷، اسفند ۱۳۸۷، تاریخ داندلود: ۱۳۹۸/۱۰/۱۴ - ۱۹:۱۴، <https://hawzah.net/fa/Magazine/View/3282/6756/80696>)

آیت الله العظمی بهاء الدینی پیرمراد جوانان پاک‌باز جبهه و جنگ در دوران دفاع مقدس و شمع محفل بسیجیان عاشق بود و بارها صفوف میدان جبهه‌ها را با حضور خود نورانیت و مضاعف بخشید. (اسماعیل زاده، ۱۳۹۱: ۹۰/۱)

آیت الله مشکینی از جمله چهره‌های ارزشمند و پرفایده‌ای بود که در طول هشت سال دفاع مقدس بارها به جبهه‌ها و در میان رزمندگان اسلام رفت و با ایراد خطبه‌های اخلاقی به تقویت روحیه رزمندگان و تشویق و ترغیب آنان در دفاع از حریم اسلام و مملکت اسلامی می‌پرداخت و با وجود گرم خود مایه تقویت روحیه‌ی رزمندگان می‌شد. (سایت حوزه، روزبهرانی،

گلبرگ پایداری؛ روحانیت و دفاع مقدس، مجله گلبرگ، شماره ۱۰۷، اسفند ۱۳۸۷، تاریخ دانلود: ۱۳۹۸/۱۰/۱۴ - ۱۹:۱۴
(<https://hawzah.net/fa/Magazine/View/3282/6756/80696>)

شهید آیت الله اشرفی اصفهانی چهارمین شهید محراب با وجود سن هشتاد سال با شور فراوان به جبهه های غرب جنوب می شتافت و می فرمود که وقتی به جبهه می روم تا مدتی روحیه ام قوی است، قدرت خدا در جبهه هاست هر کس می خواهد خدا و دست خدا را ببیند به جبهه ها برود. باور کنید اگر من دستم ریشه نداشت چند روزی به اسلحه آموزی می رفتم و با کمال افتخار مانند حبیب بن مظاهر آنجا در راه اسلام کشته می شدم. (سایت حوزه، حضور روحانیت در جبهه ها، تاریخ دانلود: ۱۳۹۸/۱۰/۱۴ - ۱۹:۱۴)
(<https://hawzah.net/fa/Magazine/View/3674/3697/19785>)

تکیه بر قدرت ایمان اساساً در عملیات نظامی، عامل انسانی در میان سایر عوامل یعنی قدرت آتش و قدرت تحرک واحدهای عملیاتی نقش محوری داشت. حاکمیت ایمان مذهبی، قدرت سلاح را از محرومیت ساقط می کند بر این اساس بود که بسیج گسترده نیروهای مردمی و تسلیح و تشکیل آنها برای تداوم جنگ به کار گرفته شد و این مهمترین تجربه ی پیروزمند جنگ بود. (منصوری لاریجانی، ۱۳۸۹: ۲۹۵) امام راحل، امام خمینی دارای ویژگی های منحصر به فردی بودند جدا از جنبه علمی شجاعت و بی باکی توان بالا در ایجاد وحدت و همدلی بین مردم سالاری دینی و سربلندی، این الگوی نوین را در اداره ی جامعه به اثبات رساند. (همان، ۳۰۲)

۲-۴-۲. فعالیت های قضایی و علمی در خوزستان

آیت الله اراکی در سال ۱۳۶۰ به عنوان ریاست دادگاه های انقلاب اسلامی خوزستان منصوب شد و مهمترین نقش را در پاکسازی خوزستان به ویژه مناطق جنگی از عناصر گروهک ها و برقراری امنیت کامل در شهرهای خوزستان ایفا نمود و نقش مؤثری در فعالیت های فرهنگی سطح شهر و تقویت و حکایت مراکز و نیروهای فعال فرهنگی ایفا نمود. (سایت جامعه ی مدرسین حوزه علمیه قم، زندگینامه ی حضرت آیت الله محسن اراکی، تاریخ دانلود: ۱۳۹۸/۱۰/۱۴ - ۱۹:۱۴)
(<https://www.jameehmodarresin.org/azae-jameeh/azae-kononi/250-arake-mohsen/3759-html>)

نتیجه گیری

مقاله حاضر تحت عنوان «نقش عاملان دین در پیروزی جنگ تحمیلی» است. با پیروزی انقلاب اسلامی و برپایی نظام جمهوری اسلامی در ایران، آمریکا که منافع خودش را در این کشور از دست داده بود با کمک عوامل خود برای سرنگون کردن نظام جمهوری اسلامی دست به اقداماتی زد اما این عوامل کوچکتر از آن بود که حضور مراجع را در آن دوران کمرنگ کند و یا دچار دغدغه و تردید کند. حضور مراجع قوت قلب دلاور مردان جبهه بود و مراجع در جنگ نیروهای بسیج تشکیل دادند که این نیروها نقش حیاتی و کارسازی داشت اینها همه عوامل پیروزی در دفاع مقدس و جنگ بود.

یک حماسه از این جهت ضرورت و اهمیت دارد که نسل های بعدی بتوانند آن را در آزمون های سخت حوادث الگو قرار دهند و این حماسه ی بزرگ در ذهن ملت ایران باقی ماند و کسانی که در آن دوران نبودند و درک نکرده اند امروزه می توانند این حماسه را در دیده های خود قرار بدهند و زنان و مردان در مقابل این حماسه احساس مسئولیت کنند. حال اینک در این جنگ تحمیلی مراجع تقلید چه اقدامات و عملکردهایی انجام دادند و حضورشان چه تأثیری در این مقطع زمانی در حفظ و پایدار ماندن نیروهای رزمندگان اسلام داشته اند با پاسخ گفتن به پرسشی که مطرح شد می توان گفت امام خمینی از جمله مراجعی بود که در جنگ حضورش نقش مؤثری داشت ایشان بر تمام ارگان ها و سازمان ها نظارت کامل داشتند. یعنی مراجع با حضورشان در جنگ یکسری نیروهایی را سازماندهی می کردند زیرا دشمن زمانی این تهاجم را به این سازمان آغاز کرد که نظام اسلامی استقرار یافته بود و فقیه عادل و فرماندهی کل نیروهای مسلح را برعهده گرفته بود که این عامل مهم در جنگ و پیروزی انقلاب اسلامی داشت و عامل دیگر نظم و انسجام رزمندگان بود در اینجا انگیزه ی دشمن به دست گرفتن قدرت و مبارزه با اسلام بود و انگیزه ی رزمندگان اسلام رضای خدا و قوت دادن اسلام بود.

بنابراین مراجع تقلید نقش ویژه و حضور گرمی در دفاع مقدس داشتند که این خود باعث دلگرمی رزمندگان، قوت قلب آنان و پیروشدنشان است. روحانیون، ملت شریف ایران را در تمام بحران‌ها به دست گرفتند. از مجموع اطلاعات گردآوری شده و تجزیه و تحلیل آنها این نتیجه حاصل می‌آید که مراجع اقداماتی را در جنگ انجام دادند این اقدامات عبارت بودند از: سازماندهی نیروها، تفویض اختیارت، مقابله با عوامل بازدارنده‌ی داخلی، پشتیبانی معنوی و فرهنگی رزمندگان و ... که به آنها اشاره شد. حالا بر ماست که به حرمت بدن‌های پاره‌پاره پرستوهامان و به خاطر چشم‌های همیشه منتظر مادرانمان نگذاریم که یوسف‌های این وطن از یاد برو و دست‌های آلوده، شهدای ما را از ما بگیرند.

منابع

* قرآن.

۱. ارجینی، حسین، علیمردادی، زهرا، (۱۳۹۴)، راهبردهای امام خمینی (قدس سره) در مدیریت دفاع مقدس، مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۴۲.
۲. اسماعیل‌زاده، محمد، (۱۳۹۱)، سیره اخلاقی مرجعیت و حوزه‌های علمیه در دفاع مقدس، ج ۱، چاپ اول، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل.
۳. بهداروند، محمدمهدی، (۱۳۹۰)، دستاوردهای فرهنگی و آفت‌های تهدید کننده‌ی آن، چاپ اول، قم، انتشارات کتاب فردا.
۴. تقی‌زاده اکبری و دیگران، علی، (۱۳۸۶)، عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس، ج ۱، چاپ اول، قم، انتشارات زمزم هدایت.
۵. حاجی صادقی، عبدالله، (بی‌تا)، نقش روحانیت در دفاع مقدس، فصلنامه پیام، شماره ۷۷.
۶. حسینی دشتی، مصطفی، (۱۳۹۳)، معارف و معاریف (دایرة المعارف جامع اسلامی)، ج ۳، چاپ اول، تهران، انتشارات سپید موی اندیشه.
۷. عمید، حسن، (۱۳۸۲)، فرهنگ فارسی عمید، ج ۳، چاپ نهم، تهران، مؤسسه انتشارات امیر کبیر.
۸. مرادپیری، هادی، شریتی، مجتبی، (۱۳۹۱)، آشنایی با علوم و معارف دفاع مقدس، چاپ سوم، تهران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
۹. معین، محمد، (۱۳۸۶)، فرهنگ معین (فارسی)، ج ۲ و ۴، چاپ دوم، تهران، انتشارات زرین.
۱۰. منصوری لاریجانی، اسماعیل، (۱۳۸۹)، آشنایی با دفاع مقدس، چاپ پنجم، قم، انتشارات خادم الرضا (علیه السلام).
۱۱. خمینی، روح‌الله، (۱۳۷۸)، جنگ و دفاع در اندیشه‌ی امام خمینی (سلام الله علیه)، چاپ اول، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (سلام الله علیه).
۱۲. _____، (۱۳۸۹)، صحیفه امام، ج ۱۲ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۷، چاپ پنجم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۱۳. _____، (۱۳۸۵)، منشور روحانیت، چاپ بیست و هفتم، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۱۴. قرشی بنابی، علی‌اکبر، (۱۳۷۱)، قاموس قرآن، ج ۵، چاپ ششم، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
۱۵. سایت پژوهشکده باقرالعلوم (دانشنامه پژوه)، توفیق‌یان، شهید آیت الله صدوقی، تاریخ داندود: ۹۸/۱۰/۱۴ - ۱۹:۱۴، <http://pagoohe.ir>.
۱۶. سایت تبیان، شهید آیت الله صدوق و رزمندگان (گفتگو با سردار سرتیپ حسین رستگار پناه)، تاریخ داندود: ۹۸/۱۰/۱۴ - ۱۹:۱۴، <https://tebyan.net/newindex.aspx/Comment/WEBLOG/News/index.aspx?pid=934&articleID=۷۱۵۵۷۳>.

۱۷. سایت جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه‌ی قم، زندگینامه‌ی حضرت آیت الله محسن اراکی، تاریخ دانلود: ۹۸/۱۰/۱۴-
<https://www.jameehmodarresin.org/azae-jameeh/azae-kononi/250-arake-mohsen/3759-19:14.html>
۱۸. سایت حوزه، حضور روحانیت در جبهه‌ها، تاریخ دانلود: ۹۸/۱۰/۱۴-۱۳۹۸/۱۰/۱۴-۱۹:۱۴
<https://hawzah.net/fa/Magazine/View/3674/3697/19785>
۱۹. —، روزبھانی، گلبرگ پایداری؛ روحانیت و دفاع مقدس، مجله گلبرگ، شماره ۱۰۷، اسفند ۱۳۸۷، تاریخ دانلود:
<https://hawzah.net/fa/Magazine/View/3282/6756/80696-19:14-1398/10/14>
۲۰. —، شهادت آیت الله صدوقی، تاریخ دانلود: ۹۸/۱۰/۱۴، ساعت دانلود: ۱۹:۱۴
<https://hawzah.net/fa/Magazine/View/3282/4959/42490>
۲۱. —، مروری بر تاریخ دفاع مقدس و ثمرات حضور میدانی حضرت ایت الله خامنه‌ای، تاریخ و ساعت دانلود:
<https://hawzah.net/fa/Article/View/99277-11:11-1440/2/10>
۲۲. سایت مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ثمرات مدیریتی آیت الله خامنه‌ای در دفاع مقدس، تاریخ و ساعت دانلود:
<http://www.irdc.ir/fa/news/6247-11:11-1440/2/10>
۲۳. سایت مشرق نیوز، مروری بر زندگی سومین شهید محراب؛ آیت الله که برای تشویق به جبهه‌ها می‌رفت، تاریخ دانلود:
۹۸/۱۰/۱۴-۱۹:۱۴
<https://www.mashreghnews.ir/news/870868>
۲۴. —، نقش مراجع در دفاع مقدس مرجعی بود، تاریخ دانلود: ۹۸/۱۰/۱۴-۱۹:۱۴
<https://www.mashreghnews.ir/news/48596>
۲۵. سایت مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، شهید آیت الله محمد صدوقی و تعامل با دفاع مقدس در آینده‌ی تصاویر،
تاریخ دانلود: ۹۸/۱۰/۱۴، ساعت دانلود: ۱۹:۱۴
<http://www.iichs.ir/Picture-4772>